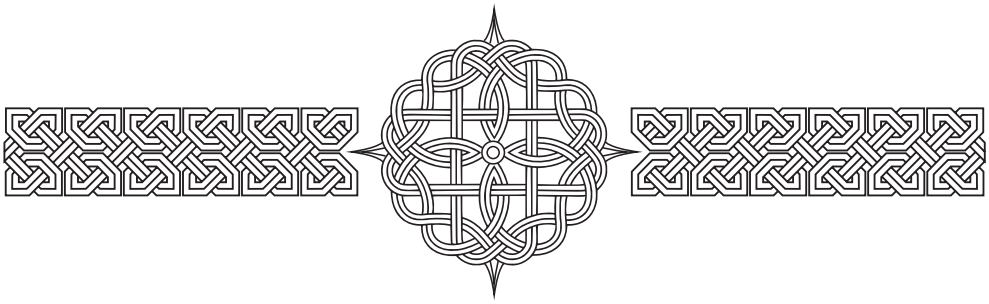

Ի ՏԵՂԻ ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆԻ

«Ջնքուշապատումի»[1] *Ներածականով գրքին ծանօթացնելիս Ուիլիամ Սարոյեանը խօսում էր հայերին բնաջնջելու ծրագրի մասին (էջ* XVI*)։ Ի թիւս այլ հանգամանքների հեղինակը նկատում էր, որ ոճրագործը նպատակադրուել էր առյաւէտ լռեցնել հայ լեզուն, հայ խօսքը՝ անխնայ ջարդելով ու կոտորելով ամենքին, զուտ այն բանի համար, որ հայ են... որ քրիստոնեայ են... որ անյիշելի ժամանակներից իրենց տեղաբնիկ հայրերի հողի ու մշակոյթի ժառանգորդն են... Իսկ երբ հայութեան մի մասը փրկուեց կոտորածից, ոճրագործը սարսռաց, որովհետեւ ձգտելով ջնջել հայկական հետքը՝ պատճառ էր դարձել, որ հայերը ցրուեն աշխարհով մէկ, եւ լռելու փոխարէն՝ հայերէնն արդէն հնչի մոլորակի բոլոր ծագերում։ Եւ որտեղ էլ յայտնուէին հայերը՝ հիմնում էին եկեղեցիներ ու դպրոցներ, իրենց տպարաններն ու խմբագրատներն էին բացում, հրատարակում էին թերթեր, ամսագրեր ու գրքեր... Եւ Մեսրոպատառ հրատարակութիւնները տեսնելով՝ մարդասպանը կարկամում էր. «Ինչ է սա խորհրդանշում։ Նոր միտք են յղացել [հայերը], նոր ծրագիր, հեռահար ռազմավարութիւն, որ անշեղօրէն զօրանան, վերադառնան ու ետ վերցնեն այն, ինչ իրենցն է»։ Արդէն մեր օրերում իմացանք, որ ցեղասպանական գործի շարունակողները, բացի նրանից, որ բնազդական եռանդով նախաձեռնում ու շահագրգռում են պատմական ճշմարտութեան կեղծումը, նաեւ յատուկ թոշակներ են սահմանել արտերկրում կրթութիւն ստացող իրենց այն ուսանողների համար, ովքեր գրադարաններից, դիւաններից եւ պետական կառոյցների պահոցներից վերցնելով՝ չեն վերադարձնի կամ կոչնչացնեն հայոց պահանջատիրութեանն առընչուող ցանկացած նիւթ, գիրք, վաւերագիր, քարտէզ։*

---

[1] Գ. Գէորգեան, *Ջնքուշապատում, հտ. 1, Երուսաղէմ, 1970. Սարոյեանի Ներածականը տե՛ս* K. Kevorkian, The Story of Chunkoush (Chunkoushabadoum), vol. I, Jerusalem, 1970; See Saroyan's Introduction at: Г. Геворкян, История Чункоуша (Чункушабадум), том. 1, Иерусалим, 1970; см: https://www.academia.edu/43812016/SAROYAN_William_Intro_to_Chunkoushabadoum_The_Story_of_Chunkoush_1970 *հասցէում։*

Ք. ա. Զ. դարի Բաբելոնեան կաւէ սալիկը մեզ հասած առաջին աշխարհացոյց քարտէզն է։ Աշխարհը պատկերուած է սկաւառակի ձևով, շրջապատուած «դառն» ջրերով, որոնց մէջ կան եօթ կղզիներ։ Կենտրոնում Բաբելոնն է, որի հարևանութեամբ Ասորեստանն ու Հայաստանն են։ Պահւում է Լօնդօնի Բրիտանական թանգարանում։

Մեր խորին շնորհակալութիւնն ենք յայտնում պրն Ռուբէն Գալիչեանին՝ քարտէզները տրամադրելու եւ ծանօթագրելու համար։ Պարզապէս նկատենք. "Historic Maps of Armenia: The Cartographic Heritage" (I. B. Tauris, London & New York, 2004) հատորով սկսուող իր հրատարակութիւններն ի սպառ բացառում են Հայաստանի հանդէպ որեւէ տարածքային պահանջ։

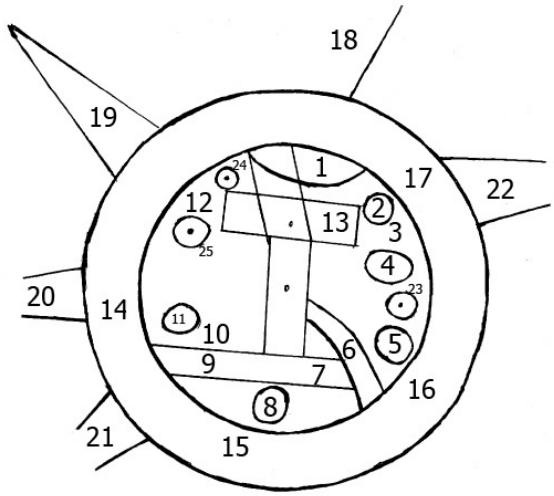

1. «Լեռ» (աքքադերեն՝ šá-du-ú)
2. «Քաղաք» (աքքադերեն՝ uru)
3. Ուրարտու (Վանի թագավորություն, Հայաստան) (աքքադերեն՝ ú-ra-áš-tu)
4. Ասորեստան (աքքադերեն՝ kuraš+šurki)
5. Դեր (աքքադերեն՝ dēr)
6. [ʾ]
7. Ճահիճ (աքքադերեն՝ ap-pa-ru)
8. Շոշ (Ելամի մայրաքաղաքը) (աքքադերեն՝ šuša)
9. «Ջրանցք» (աքքադերեն՝ bit-qu)
10. Բիթ Յաքին (աքքադերեն՝ bīt-ia-ʾ-ki-nu)
11. «Քաղաք» (աքքադերեն՝ uru)
12. Հաբբան (աքքադերեն՝ ha-ab-ban)
13. Բաբելոն (աքքադերեն՝ tin.tirki)
14—17. «Օվկիանոս» (աղի ջուր, աքքադերեն՝ idmar-ra-tum)
18—22. այլ երկրամասեր (nagu)
23—25. Նկարագրությունը բացակայում է

«ԴՐԱԽՏ ԵՐԿՐԱՅԻՆ» (ԵԴԵՄ)

Այս հետաքրքրաշարժ քարտէզը կոչւում է «Դրախտ երկրային» (Եդեմ): Կազմուած է վաղագոյն եւ ջնադարեան աւանդութիւնների եւ կրօնական պատկերացումների համաձայն, ըստ որոնց Երկրային Դրախտը գտնուել է Միջագետքի մեռնակայրում: Եդեմը ներկայացուած է Պատմական Հայաստանի տարածքում, Ուրայ եւ Վանայ լճերի միջեւ՝ իր կենտրոնում ունենալով Արարատ լեռը: Արաքսի, Տիգրիսի եւ Եփրատի ակունքները եւս տեղատրուած են Արարատեան աշխարհում:

Քարտէզը պատրաստել է անգլիացի էմանուէլ Բուէնը (1694—1767 թթ.), սակայն տպագրութիւնը եղել է 1780-ի միջոցին: Չափսը 20 x 23 սմ:

Ռուբէն Գալիչեանի անձնական հաւաքածու — Ref. RG31, այժմ պահւում է Մաշտոցի անուան մատենադարանում:

ԿՈՎԿԱՍԻ ՔԱՐՏԷԶ

1810 թ., Վայմար, կազմող՝ Եոհան Քրիստոֆ Մաթիաս Ռայնեքէ (1770—1818)

Ռայնեքէի պատրաստած Կովկասի քարտէզը ներկայացնում է այն ժամանակները, երբ տարածքի մեծ մասը գտնուել է պարսկական տիրապետութեան ներքոյ: Տարբեր գոյներով նշուած սահմաններն աւելացուել են հետագային: Այստեղ Կուրի արևելեան ափից հիւսիս գտնուող տարածքը կոչուած է Շիրուան, որը համապատասխանում է ներկայ Ադրբեջանի Հանրապետութեան տարածքի մեծ մասին, իսկ Հայաստանն իր նահանգներով՝ ձգւում է Էրզրումից (Կարին) մինչև Սևան: Առանձին նշուած է Ղարաբաղը (Մեծ այգի) եւ նրա Շուշի գաւառը, տեղադրուած Գեանջայից (Գանձակ) հարաւ: Կուրից հարաւ ընկած տարածքը նշուած է վրացական յորջորջմամբ՝ Սօմխէք, որ վրացերէն նշանակում է Հայաստան:

Հայկական Ա. տիպ: First Armenian reprint

Ուստի Հրաւէրով դիմում ենք մեր բոլոր գործընկերներին եւ ոչ միայն.

Էական չէ, թէ ինչ ուղղուածութեան թերթ, ամսագիր կամ գիրք էք հրատարակում, այն տպագիր է, թէ առցանց (նոյնիսկ եթէ հրատարակիչ կամ խմբագիր չէք, այլ, ասենք, արդիւնաբերող էք՝ կարող էք կիրառել ձեր ապրանքի փաթեթաւորումը).

Մեր կոչն է, որ ցանկացած նոր թողարկում ձեռնարկելիս տեղ նախատեսէք որեւէ հին քարտէզի համար, ուր նշուած կլինի Հայաստանը։

Դիմում ենք նաեւ մեր բոլոր ազգակիցներին՝ թէ՛ հայրենաբնակ, թէ՛ ի սփիւռս աշխարհի. եթէ Հայրենիքում էք ապրում, յիշէ՛ք՝ կրկնակի եռանդով պէտք է գործէք, պէտք է ապրէք թէ՛ ձեր անձի փոխարէն, թէ՛ այն հերոսի, որ կեանքը զոհեց ի սէր Հայրենեաց։ Նոյնը Հայրենիքից հեռու ապրողների պարագային է. չպէտք է բաւարարուէք սոսկ ընտանեկան առօրեայ կարիքները հոգալով, այլ արէք ամենայն հնարաւորը, որ մարմնապէս հեռւում գտնուելով՝ հոգեպէս չբացակայէք Հայրենիքից. տարագրութեան մէջ մշտապէս զգացէք եւ կատարէք ձեր արեան պարտքն իբրև հայրենիքի պաշտպան, զինուոր, դեսպան եւ հիւպատոս, մի՛շտ եղէք սահմանը պահող զինուորի եւ նրա թիկունքն ապահովող՝ հողի, գիտութեան ու կրթութեան, արուեստի ու հոգեւոր մշակների կողքին։ Առանձնակի՛ ուշադիր եղէք ձեր զաւակների կրթութեանն ու դաստիարակութեանը, մեծացրէք ազգասիրութեան ու հայրենասիրութեան ոգով, թո՛ղ կառչած լինեն իրենց մայրենի լեզուին, հայրենի հողին, պապենական կրօնին եւ նահապետական կարգերին, որ ոչ մի թշնամի չկարողանայ նրանց յաղթել։ Դարը փոխուել է. պարտաւոր ենք դաստիարակել այն սերունդը, որ իր աշխատասենեակում նստած, կամ միջազգային այլեւայլ հարթակներում ու ատեաններում հանդէս գալով՝ առանց կրակոցի կյաղթի պատերազմը։

Վստահ ենք՝ միշտ չէ, որ սեւ հեղուկը գերադասուելու է արդարութեանը կամ աւելի թանկ է լինելու, քան մարդկային արիւնը։ Առաւել համոզուած ենք, որ գալու է օրը, եւ «Որ հեղու զարիւն մարդոյ, փոխանակ արեան նորա հեղցի արիւն նորա» (Ծննդ. Թ. 6)։